

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

INSTRUKCJA PROGRAMOWA

DO PROGRAMU NAUCZANIA
SZKOŁY PODSTAWOWEJ

NAUCZANIE POCZĄTKOWE — KLASY I—III,
HISTORIA — KLASA IV
JĘZYK POLSKI — KLASA VI
MATEMATYKA — KLASA VII
GEOGRAFIA — KLASY VII—VIII
FIZYKA — KLASY VII—VIII
PRZYSPOBIENIE OBRONNE — KLASA VIII

przedmioty nauczania realizowane od roku szkolnego 1988/89
w zmienionym wymiarze godzin

WARSZAWA 1988
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

L
40
,88)

pl 7-40(1,88)

Instrukcja programowa do programu nauczania szkoły podstawowej /
Ministerstwo Edukacji Narodowej, Instytut Programów Szkolnych. - Wyd. 1. -
Warszawa : Wydawn. Szkol. i Ped., 1988. - 23 S.
Einheitssacht.: Lehrplan <Polska> / Allgemein / 1988
Grundschule
Als Ms. vorhanden
ISBN 83-02-04126-2

94/1548

Georg-Eckert-Institut BS78

1 064 933 6

MINISTERSTWO EDUKACJI NARODOWEJ
INSTYTUT PROGRAMÓW SZKOLNYCH

INSTRUKCJA PROGRAMOWA

DO PROGRAMU NAUCZANIA
SZKOŁY PODSTAWOWEJ

NAUCZANIE POCZĄTKOWE — KLASY I—III,
HISTORIA — KLASA IV
JĘZYK POLSKI — KLASA VI
MATEMATYKA — KLASA VII
GEOGRAFIA — KLASY VII—VIII
FIZYKA — KLASY VII—VIII
PRZYSPOSOBIENIE OBRONNE — KLASA VIII

przedmioty nauczania realizowane od roku szkolnego 1988/89
w zmienionym wymiarze godzin

WARSZAWA 1988
WYDAWNICTWA SZKOLNE I PEDAGOGICZNE

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

94/1548

PL

2-40

(1,88)

© Copyright by
Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1988

ISBN 83-02-04126-2

Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne
Warszawa 1988
Wydanie I. Nakład 93 000 + 130 egz.
Ark. druk. 1,5
Zakłady Graficzne im. KEN w Bydgoszczy
Zam. 4909/883 — MEN „M”

NAUCZANIE POCZĄTKOWE - KLASY I-III

Formułowane poniżej zmiany programowe odnoszą się do *Programu nauczania początkowego. Klasy I-III*. Warszawa WSiP 1983, zatwierdzonego przez Ministra Oświaty i Wychowania w dniu 30 maja 1983 r., nr SN-40-41/83, do realizacji w szkole podstawowej od roku szkolnego 1983/84, oraz do zarządzenia Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 18 lutego 1987 r. w sprawie zmian w programach nauczania szkoły podstawowej.

MATEMATYKA

W przypadku ograniczenia liczby godzin matematyki proponuje się pominąć następujące hasła programowe:

KLASA I

W dziale 10 /s. 43/ - "Zapis równania odpowiadającego sytuacji danej w zadaniu tekstowym. Pojęcie liczby niewiadomej, symbol literowy /np. x /. Rozwiązywanie równań typu: $x + 5 = 8$, $5 + x = 8$, $x - 2 = 4$ przez czynności na przedmiotach materialnych. Układanie zadań tekstowych do danego równania. Rozwiązywanie zadań tekstowych do danego równania. Rozwiązywanie zadań tekstowych z wykorzystaniem równań. Użycie grafów strzałkowych do przedstawiania i rozwiązywania równań typu: $x + 5 = 8$, $x - 2 = 4$ ".

KLASA II

W dziale 1 /s. 44/ - "Znajdowanie części wspólnej, złączenia zbiorów i różnicy zbiorów oraz wyodrębnianie podzbioru. Zbiór pusty. Przykłady rozkładania zbioru na podzbiory rozłączne".

W dziale 5 /s. 46/ - "Konstruowanie różnych figur złożonych z danej liczby kwadratów jednostkowych, obliczanie obwodów takich figur /na konkretnych przykładach/. Liczba kwadratów jednostkowych w danym prostokącie /o długości boków wyrażonych całkowitą liczbą kratek/.

W dziale 6 /s. 46/ - "Łatwe zadania tekstowe /roz mieszczanie, rozdawanie/ przygotowujące do dzielenia z resztą /bez wprowadzania znaku dzielenia z resztą/. Praktyczne rozumienie pojęcia podzielności liczb /na konkretnych przykładach/, związek z wielokrotnościami".

KLASA III

W dziale 1 /s. 47/ - "Rozwiązywanie równań typu: $65 - x = 11$ ".
"Zmiany sumy lub różnicy w zależności od zmian składników, odjemnej i odjemnika /na prostych przykładach/".

W dziale 4 /s. 48/ - "Określanie położenia odcinków i ścian - pozioma, pionowa, ukośna, pochyła". "Kreślenie odcinków i prostokątów w skali, np.: 1:2, 2:1, 1:4, 4:1, 1:1".

W dziale 7 /s. 49/ - "Wyrażenia dwumianowane; zapis wyrażenia dwumianowanego za pomocą ułamka dziesiętnego w łatwych przypadkach np.: 2 m 75 cm = 2,75 m; 7 zł 20 gr = 7,20 zł; 1 cm 3 mm = 1,3 cm. Dodawanie i odejmowanie wyrażen dwumianowanych związanych z mierniem, ważeniem, płaceniem".

ŚRODOWISKO SPOŁECZNO - PRZYRODNICZE

W przypadku ograniczenia liczby godzin środowiska społeczno-przyrodniczego proponuje się pominąć następujące hasła programowe:

KLASA II

W dziale 1 /s. 79/ - "Zmiany długości dnia i nocy w ciągu roku". "Temperatura latem i zimą". "Zabezpieczanie mieszkań przed utratą ciepła".

W dziale 2 /s. 80/ - "Zwierzęta pożyteczne". "Zwalczanie szkodników". "Transport warzyw ze wsi do miasta".

W dziale 3 /s. 81/ - "Zakładanie sadu, pielęgnacja sadu, uprawa gleby";

- pkt 5 /s. 81/ - "Obserwacja owadów szkodników w sadzie i szkód przez nie wyrządzonych";

- pkt 7 /s. 81/ - "Obserwacja procesu produkcji przetworów owocowych /wycieczka lub film/".

W dziale 5 /s. 82/ - "Praca hodowców i lekarzy weterynarii". "Troska o zdrowie i rozwój inwentarza". "Budynki inwentarskie". "Żywnienie zwierząt". "Mechanizacja prac hodowlanych". "Surowce przemysłowe pochodzenia zwierzęcego, np. wełna, skóra".

W dziale 6 /s. 82, 83/ - "Życie ludzi na wsi i w mieście". "Zawody spotykane zarówno na wsi, jak i w mieście: lekarza, nauczyciela, krawca i inne". "Charakterystyczne budynki i ich funkcje na wsi i w mieście". "Władze terenowe gminy, dzielnicy";

- pkt 10 /s. 83/ - "Spotkanie z przedstawicielami władzy terenowej".

KLASA III

W dziale 1 /s. 83/ - "Zależność wysokości plonów od gleby i jej uprawy. Wpływ opadów atmosferycznych oraz światła i temperatury na wzrost i rozwój roślin". "Zwierzęta pożyteczne i szkodniki";
- pkt 4 /s. 84/ - "Obserwacja fenologiczna wybranego gatunku zboża";
- pkt 5 /s. 84/ - "Zapoznanie uczniów z zakładem produkującym artykuły spożywcze".

W dziale 2 /s. 84/ - "Szkółki drzew";
- pkt 5 /s. 85/ - "Obserwacja fenologiczna mrowiska".

W dziale 3 /s. 85, 86/ - "Pochodzenie wody w rzece. Początek rzeki, dopływ, ujście. Dolina rzeki, brzeg prawy i lewy, koryto, brzeg wysoki i niski". "Przybór wody w rzekach". "Sporty wodne";
- pkt 4 /s. 86/ - "Badanie zależności prędkości topnienia od ilości dostarczanego ciepła";
- pkt 5 /s. 86/ - "Ustalanie zależności grubości pokrywy lodu od temperatury i głębokości zbiornika /naczynia/";
- pkt 7 /s. 86/ - "Obserwacja wody płynącej, brzegów i koryta rzeki".

W dziale 4 /s. 86/ - "Obowiązkowe wyposażenie roweru i jego sprawność". "Samochody ciężarowe i osobowe". "Szlaki wodne: śródlądowe i morskie";
- pkt 4 /s. 87/ - "Projekcja filmów ukazujących funkcjonowanie portu morskiego lub lotniczego".

PLASTYKA

W przypadku ograniczenia liczby godzin plastyki proponuje się uwzględnić następujące sugestie:

1. Nie należy rezygnować z jakiegokolwiek typu zadań plastycznych wymienionych w dziale II - *Działalność plastyczna* : pkt 1 - "ilustrowanie i wyrażanie" i pkt 2 - "kształtowanie plastyczne". Ograniczeniu ulega jedynie - proporcjonalnie do uzyskanego limitu czasu - liczba zadań i ćwiczeń.
2. Tematyka /treści pozaplastyczne/ wypowiedzi plastycznych w dalszym ciągu bazuje na treściach zaczerpniętych z innych przedmiotów nauczania /zwłaszcza języka polskiego, środowiska społeczno-przyrodniczego i otaczającej ucznia rzeczywistości/.

Wybierając treści ze wskazanych przez program źródeł, nauczyciel powinien kierować się wskazanymi tamże zasadami redagowania i komplikowania tematu. Ma to na celu doskonalenie i wzbogacanie wypowiedzi plastycznej oraz wykorzystanie znanych uczniowi środków warsztatu plastycznego.

3. Zwraca się uwagę na konieczność poprzedzania ćwiczeń - zwłaszcza ilustracyjnych - obserwacją cech wizualnych ludzi, zwierząt, zjawisk, przedmiotów itp., które mogą być przydatne przy realizacji określonej tematyki. Zakres i stopień trudności obserwacji określa dział I - *Obserwacja i doświadczanie*: proponowane w punkcie 1b - "określanie cech ludzi i zwierząt". Obserwacji cech wizualnych ludzi i zwierząt nie należy dodatkowo komplikować, np. przez wprowadzanie określania proporcji za pomocą liczby. Werbalizacja spostrzeżeń percepcji, wzbogacanie wiedzy ucznia o cechach wizualnych otaczającego go świata ułatwi mu wypowiedź plastyczną. Jednak spostrzeżenia i "poprawność" przedstawienia nie może być w żadnym przypadku w rygorystyczny sposób egzekwowana w twórczości plastycznej dzieci.
4. Realizacja programu plastyki - którego główną formą pracy jest twórcza działalność plastyczna ucznia - wymaga również wprowadzenia podstawowych terminów i pojęć niezbędnych przy określeniu czynności twórczych w plastyce, określeniu działów sztuk plastycznych, na których te czynności bazują itp. Zakres ich określa dział III - *Wiadomości z zakresu sztuk plastycznych*. W dziale tym znajduje się również wykaz obowiązujących pojęć oraz terminów. Przystwojenie wiadomości przebiega równoległe z procesem twórczym, w trakcie bezpośredniej obserwacji dzieł sztuki: na wycieczkach, w muzeum, teatrze, galerii itp. Uczeń powinien od samego początku używać zaczerpniętych z języka potocznego prawidłowych określeń dotyczących zarówno budowy - formy dzieła, treści, materiałów i narzędzi, jak i funkcji /jako celu, zastosowania i przeznaczenia dzieła/.
5. Dobór i liczbę technik plastycznych pozostawia się w dalszym ciągu do dyspozycji nauczyciela, z zastrzeżeniem właściwego doboru techniki do potrzeb zadania i konieczności stosowania technik zarówno płaskich, jak i przestrzennych. Należy w ciągu roku szkolnego stosować przynajmniej po dwie techniki z każdego wymienionego w programie rodzaju /rysunkowych, malarskich, rzeźbiarskich i graficznych/.

MUZYKA

W przypadku ograniczenia godzin muzyki proponuje się uwzględnić następujące sugestie:

1. Nie należy rezygnować z którejkolwiek formy nauczania ze względu na istotę koncepcji programowej muzyki w klasach I-III, której podstawę stanowi wielostronna muzyczna aktywność dzieci;
2. Wobec ograniczenia liczby godzin należy zmniejszyć wyłącznie ilość nauczanego repertuaru piosenek, utworów do gry na instrumentach i przeznaczonych do słuchania;
3. Mniejszą wagę można przywiązać do nauki czytania nut głosem, a wprowadzany zapis nutowy traktować przede wszystkim jako pomoc w nauce gry na instrumentach. Jako podstawową należy przyjąć metodę nauczania ze słuchu;
4. Wzory-melodie proponowane w klasie I można ograniczyć do trzech pierwszych, w klasie II i III w miarę możliwości pozostawić bez zmian, traktując je jako ćwiczenia rozwijające słuch wysokościowy;
5. W klasie I można również zrezygnować z nauki gry na fletach prostych. W klasie II i III wprowadzać naukę gry na tym instrumencie stopniowo, w miarę możliwości czasowych.

PRACA - TECHNIKA

W przypadku ograniczenia godzin pracy-techniki proponuje się pominąć następujące hasła programowe:

KLASA I

W dziale I /s. 135/ - "zszywacz biurowy".

W dziale II /s. 135/ - "czytanie schematów montażowych i ideowych układu elektrycznego szeregowego, wybranych schematów mechanicznych i wybranych instrukcji obsługi"; "poznanie znaków drogowych w najbliższym otoczeniu"; "pojemności"; "łączenie mleka z sokiem owocowym";

- 4. "Urządzenia techniczne" /s. 136/: A - "mikser";
B - "Montaż i demontaż" - cały;
- "Zadania praktyczne" /s. 136/:
"makieta przejścia ulicznego ze znakami drogowymi", "napoje",

"wiatraczek kolorowy", "pokój lalek", "sad". "Obsługa miksera".
"Modele z gotowych elementów: bąk, liźczydło, huśtawka, zapora drogowa; budynek; oświetlenie do pokoju lalek, oświetlenie stacji".

KLASA II

W dziale I /s. 137/ - "piłka do metalu", "wiertarka ręczna".

W dziale II /s. 138/ - "czytanie schematów montażowych i ideowych układów elektrycznych - równoległych"; "czytanie prostych schematów mechanicznych"; "poznanie wybranych znaków drogowych".

"Rozróżnianie drewna /sosnowego, bukowego, materiałów drewnopochodnych". "Poznanie podziału np. drewno - deska - półka".

"Stosowanie kątownika stolarskiego do sprawdzania i rysowania kąta prostego". "Przerzynania", "wyglądania drewna oraz tworzyw", "zbijania gwoździami". "Posługiwanie się piłką do drewna, piłką do metalu, przyrznąją, imadłem, pilnikiem, wiertarką ręczną, młotkiem, obcęgi";

- 4. "Urządzenia techniczne" /s. 139/: A - "Obsługa wiertarki ręcznej";

B - "Montaż i demontaż" - cały;

- "Zadania praktyczne" /s. 139/:

"Tabliczka do zasiewów", "świecznik z drutu lub z drewna; tabliczka do klucza"; "gospodarstwo rolne, maszyny rolnicze, gospodarstwo rolne wiosną; meble do pokoju lalek". "Obsługa wiertarki".

"Modele z gotowych elementów: waga, dźwignia, przenośnik; sygnalizacja świetlna i akustyczna do kosmodromu".

KLASA III

W dziale II /s. 140/ - "Kleje stosowane do papieru, kartonu, tektury i drewna"; "tworzywa. Podstawowe własności i zastosowanie";

- 3. "Technologia wytwarzania" /s. 141/ - "wiązania szydełkiem łańcuszka i półsłupków"; "spinięcie, zszywanie, łączenia kartonu lub cienkiej tekturki z elementami z drewna"; "kątownicą, nożem, prasą. Pokaz bezpiecznego sposobu ostrzenia noża i cięcia nim przy kątownicy /w uzasadnionych przypadkach praca uczniów przy użyciu noża i kątownicy/; posługiwanie się szydełkiem drewnianym";

- 4. "Urządzenia techniczne": A. "Obsługa i stosowanie" - "magnetofonu. Zapisywanie i odtwarzanie głosu z taśmy"; "sprzętu sportowo-turystycznego. Czyszczenie i proste zabiegi konserwacyjne";
- "Zadania praktyczne" /s. 141/ - "opaska na głowę, opaska na serwetkę obiadową, szalik dla lalki"; "model szybowca, latawiec płaski"; "fujarka z wierzby, misie pracujące";
"Obsługa magnetofonu, sprzętu sportowo-turystycznego".

Uwaga: Lekcje pracy-techniki powinny odbywać się co drugi tydzień w jednostkach 2-godzinnych.

KULTURA FIZYCZNA

Ze względu na to, że istotą koncepcji programowej kultury fizycznej jest wielostronne kształcenie /wychowanie fizyczne kształtuje sprawności, umiejętności, postawy i zachowania oraz umożliwia nabywanie określonego zasobu wiadomości/ - w przypadku zmniejszenia liczby godzin kultury fizycznej - nie powinno się rezygnować z żadnej z wyżej wymienionych form oddziaływań dydaktyczno-wychowawczych.

Uwzględniając warunki bazowe, kadrowe i organizacyjne szkół, należy eliminować te treści kształcenia, które nie są możliwe do zrealizowania w warunkach pracy danej szkoły. Uwaga ta dotyczy zwłaszcza doboru materiału metodycznego uwzględnionego w programie w formie ćwiczeń gimnastycznych, zabaw i gier ruchowych oraz tych, które nie są możliwe do zrealizowania we wszystkich szkołach, jak: narciarstwo, saneczkarstwo, pływanie.

HISTORIA - KLASA IV

Formułowane poniżej zmiany programowe odnoszą się do *Programu szkoły podstawowej. Historia. Klasy IV-VIII. Warszawa WSiP 1985*, zatwierdzonego przez Ministra Oświaty i Wychowania w dniu 3 stycznia 1984 r., nr SN-40-118/83, do realizacji w szkole podstawowej od roku szkolnego 1986/87.

Skreśla się następujące hasła programowe:

"W pałacu magnata 250 lat temu. W mieście przed stu laty. Obrona Polski. Król Władysław Łokietek. Powrót Polski nad Bałtyk. Wśród

żaków krakowskich. Z wizytą u dziejopisa. U Wita Stwosza. W drukarni krakowskiej. Mikołaj Kopernik. Potop szwedzki. Księstwo Warszawskie. Na obczyźnie. Powstanie styczniowe. Pod czerwonym sztandarem. Jak powstała Gdynia. Lotnicy polscy w bitwie o Anglię. Partyzanckim szlakiem. Powstanie warszawskie. Polska flaga nad Bałtykiem. Nowa Huta. Odbudowa Zamku Królewskiego w Warszawie".

Przy wyborze materiału fakultatywnego zaleca się uwzględnienie w pierwszej kolejności tematów programowych oznaczonych gwiazdką.

JEZYK POLSKI - KLASA VI

Formułowane poniżej zmiany programowe odnoszą się do *Programu szkoły podstawowej. Język polski. Klasy IV-VIII. Warszawa WSiP 1985*, zatwierdzonego przez Ministra Oświaty i Wychowania w dniu 3 stycznia 1984 r., nr SN-40-118/83, do realizacji w szkole podstawowej od roku szkolnego 1986/87.

Skreśla się następujące zagadnienia:

W dziale - *Kształcenie językowe*:

- s. 23: "Stosowanie nazw czynności, nazw wykonawców czynności, nazw cech dla zastąpienia zdania, np.: Ucieszyłem się z tego, że Piotr przyjechał - Ucieszyłem się z przyjazdu Piotra. Martwi mnie to, że jesteś leniwy - Martwi mnie Twoje lenistwo; Stosowanie wyrażen przyimkowych jako odpowiedników zdań składowych zdania złożonego, np.: Kiedy byłem na wakacjach - Podczas wakacji";
- s. 24: "Stosowanie w planach różnych struktur składniowych: zdań oznajmujących, zdań pytających, równoważników zdania, konstrukcji nominalnych";
- s. 24, wers 4 od góry: "w określonych celach: dla zwrócenia uwagi na określony składnik wypowiedzi, dla pominięcia nazwy wykonawcy czynności, dla osiągnięcia jednoznaczności, większej statyczności opisu /strona bierna/ lub dynamiki opowiadania /strona czynna/";
- s. 25: "Forma zwrotna nie mająca znaczenia strony zwrotnej, np. śmieje się /konstrukcje bezosobowe z się, np. buduje się szkołę/. Zasady poprawnościowe dotyczące użycia formy strony, np. wypadki nadużywania strony biernej";
- s. 25: "Ogólne zasady odmiany nazwisk rodzimych i obcych oraz nazw miejscowych, np. wahania w użyciu form odmiany rzeczowniko-

wej i przymiotnikowej, odmiana nazwisk tożsamyh z rzeczownikami pospolitymi";

- s. 26, 6-7 wers od dołu: "czasowników dokonanych".

W dziale *Kształcenie literackie*:

- s. 27: *Pqn Tadeusz* - fragment księgi IV: "Koncert Wojskiego".
Teofil Lenartowicz: *Kalina* lub *Złoty kubek*
Eliza Orzeszkowa: *Tadeusz*
Bolesław Leśmian: np. *Odjazd, Wiosna /Młode jeszcze gałęzie.../*;
- s. 28: sylwetki - "Eliza Orzeszkowa, Aleksander Zelwerowicz";
- s. 29: ćwiczenia analityczne - "Próba formułowania problemów do interpretacji;
"/.../ Poznawanie funkcji poetyckiej języka poprzez porównywanie różnych tekstów: literackich i nieliterackich";
"/.../ Odczytywanie stylistycznej roli różnych sposobów narracji w utworze";
- s. 29: Wiadomości o literaturze i kulturze - "Odrębność literackiego obrazu świata w stosunku do wypowiedzi o charakterze informacyjnym, dokumentalnym i naukowym/";
- s. 30, wers 7 od góry: "i funkcji";
- s. 30, wers 13 od góry: "funkcje języka /funkcja poetycka/";
- s. 30, wers 15-16 od góry: "jako tropu literackiego, którego istotę stanowią przekształcenia semantyczne";
- s. 31: Podstawy samokształcenia - "Czasopisma centralne i regionalne - ich podział ze względu na tematykę i przeznaczenie; układ materiału, sposób jego opracowania - charakterystyka czasopisma".

W dziale *Umiejętności*:

- s. 31, wers 14 od dołu: "nieokreślony";
- s. 32, wers 3 od góry: "i liczebników nieokreślonych";
- s. 32, wers 4-5 od góry: "dostrzeganie osobliwych form deklinacji zaimków";
- s. 32, wers 6-7 od góry: "pełniących funkcje okoliczników";
- s. 32, wers 13 od góry: "- rodzaje zdań złożonych";
- s. 32, wers 8-9 od góry: "określenie różnic";
- s. 33, wers 6-5 od dołu: "odróżnianie rodzajów czasopism /ze względu na ich tematykę, przeznaczenie oraz miejsce i częstotliwość ukazywania się/";

- s. 33, wers 2-1 od dołu: "Umiejętność świadomego wyboru audycji radiowych, programów telewizyjnych i filmów".

Przenosi się do treści fakultatywnych:

W dziale *Kształcenie językowe*:

- s. 24: Ćwiczenia kompozycyjne - "Kompozycja naturalna oraz kompozycja przestawna w opowiadaniu bądź sprawozdaniu ucznia".

W dziale *Kształcenie literackie*:

- s. 28: Anna Kamieńska; np. *Pastereczka, Widok z gór* ;

- s. 29: Ćwiczenia analityczne - "Porównywanie utworów w obrębie gatunków: powieści i ballady".

MATEMATYKA - KLASA VII

Z Programu szkoły podstawowej, *Matematyka. Klasy IV-VIII. Warszawa WSiP 1984*, zatwierdzonego przez Ministra Oświaty i Wychowania 23 czerwca 1983 r., nr SN-40-50/83, pozostawia się do realizacji następujące hasła programowe:

1. FUNKCJE I RÓWNANIA

Funkcje $x \rightarrow ax + b$, ich wykresy i własności; funkcje rosnące, funkcje malejące, funkcje stałe.

Wiadomości o równaniach i nierównościach: dodawanie do obu stron tej samej liczby, mnożenie i dzielenie obu stron przez tę samą liczbę, dodawanie stronami.

Równanie pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi i jego zbiór rozwiązań; interpretacja geometryczna w prostokątnym układzie współrzędnych na płaszczyźnie. Układ dwóch równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi. Zastosowanie równań i układów równań w rozwiązywaniu zadań.

[Układy równań pierwszego stopnia z liczbą niewiadomych większą od dwóch, stosowanie takich układów równań w rozwiązywaniu zadań. Nierówności pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi oraz ich interpretacja geometryczna w prostokątnym układzie współrzędnych na płaszczyźnie]^x.

^x Treści programu w nawiasach [] nie są obowiązujące; o ich realizacji decyduje nauczyciel, kierując się możliwościami intelektualnymi uczniów i uwarunkowaniami czasowymi.

2. SYMETRIE

Figury symetryczne względem prostej, oś symetrii. Punkty symetryczne względem osi współrzędnych.

Oś symetrii figury. Symetralna odcinka. Konstrukcyjne opisywanie okręgu na trójkącie. Dwusieczna kąta. Styczna do okręgu. Konstrukcyjne wpisywanie okręgu w trójkąt.

Obrot figury dokoła punktu. Figury symetryczne względem punktu, środek symetrii. Punkty symetryczne względem początku układu współrzędnych.

Środek symetrii figury. Wielokąty foremne. /Środek i osie symetrii wielokąta foremnego/.

Rozwiązywanie zadań konstrukcyjnych wymagających zastosowania wiadomości o symetriach osiowych, obrotach i symetriach środkowych.

[Figury symetryczne względem płaszczyzny. Płaszczyzny symetrii figury].

3. WYRAŻENIA ALGEBRAICZNE

Dodawanie, odejmowanie i mnożenie sum algebraicznych.

Redukcja wyrazów podobnych. Skrócone sposoby mnożenia, wzory:

$$(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2,$$

$$(a - b)^2 = a^2 - 2ab + b^2,$$

$$(a + b)/(a - b) = a^2 - b^2.$$

Rozkładanie sum algebraicznych na czynniki; wyłączenie wspólnego czynnika poza nawias, stosowanie wzorów.

Obliczanie wartości wyrażeń algebraicznych, przekształcanie wyrażeń do postaci dogodnej dla obliczeń.

Funkcje $x \rightarrow ax^2 + c$, ich wykresy i własności. Rozwiązywanie równań postaci $ax^2 + c = 0$ i nierówności odpowiadających takim równaniom; zastosowanie równań postaci $ax^2 + c = 0$ w rozwiązywaniu zadań.

4. PODÓBIENSTWO FIGUR

Konstrukcja podziału odcinka na równe części. Proporcjonalność odcinków utworzonych na dwóch prostych przeciętych prostymi równoległymi. Powiększanie i zmniejszanie figur geometrycznych w danej skali sposobem budowania figur jednokładnych. Punkty jednokładne względem początku układu współrzędnych. Figury podobne, skala podobieństwa.

Prostokąty podobne. Stosunek pól prostokątów podobnych. Trójkąty prostokątne podobne.

Rozwiązywanie zadań konstrukcyjnych i zadań rachunkowych wymagających zastosowania wiadomości o figurach podobnych.

[Cechy podobieństwa trójkątów. Przykłady podobieństwa innych figur płaskich. Przykłady podobieństwa figur przestrzennych].

5. PRAWDOPODOBIENSTWA

Przykłady oceniania i obliczania prawdopodobieństw zdarzeń.

UMIĘJĘTNOŚCI

Obliczanie wartości wyrażeń algebraicznych. Wykonywanie dodawania, odejmowania i mnożenia sum algebraicznych. Rozkładanie sum algebraicznych na czynniki w nieskomplikowanych przypadkach. Rozwiązywanie równań i nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą. Stosowanie równań pierwszego stopnia z jedną niewiadomą w rozwiązywaniu zadań. Rozwiązywanie układów dwóch równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi. Stosowanie układów dwóch równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi w rozwiązywaniu zadań. Rozpoznawanie figur symetrycznych względem prostej oraz figur symetrycznych względem punktu. Rozpoznawanie prostokątów podobnych.

ZAGADNIENIA ZWIĄZANE Z REALIZACJĄ PROGRAMU

UWAGI O REALIZACJI PROGRAMU

Zakłada się, że uczniowie, rozpoczynający naukę w klasie VII, umieją sprawnie wykonywać rachunki w zakresie liczb wymiernych całkowitych i ułamkowych, nieujemnych i ujemnych oraz stosować te umiejętności między innymi w obliczaniu wartości nieskomplikowanych wyrażeń algebraicznych. Zakłada się też, że umieją rozwiązywać równania i nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą oraz stosować równania w rozwiązywaniu prostych zadań. Powinni też mieć opanowane inne umiejętności wyszczególnione w programie klas IV-VI.

Umiejętności matematyczne ulegają zapomnieniu, gdy uczeń nie ma okazji do posługiwania się nimi w dalszej nauce. Dlatego nauczanie powinno tak przebiegać, aby uczniowie możliwie często wykorzystywali wiadomości z klas poprzednich oraz stosowali i doskonalili posiadane umiejętności.

Przed opracowywaniem funkcji określonej równością $y = ax + b$ trzeba, aby uczniowie przypomnieli sobie wiadomości o znanym już

przypadku szczególnym $y = ax$ i proporcjonalności prostej. Ten przypadek szczególny dobrze nadaje się do wprowadzenia pojęć funkcji rosnącej i funkcji malejącej. Dobrze jest posłużyć się tutaj wektorem określającym kierunek prostej, będącej wykresem funkcji liniowej. Pojęcie funkcji stałej lepiej jest wyjaśnić rozważając przypadek ogólny.

Wskazane jest pokazanie uczniom ciekawych i ważnych własności funkcji $f/x/ = ax$, polegających na tym, że dla dowolnych argumentów x_1 i x_2 $f/x_1 + x_2/ = f/x_1/ + f/x_2/$ oraz dla dowolnego argumentu x $f/ax/ = af/x/$. Chodzi o to, aby uczniowie dobrze zdawali sobie sprawę z istoty proporcjonalności prostej na użytek praktyczny: gdy mamy do czynienia z dwiema zmiennymi wielkościami wprost proporcjonalnymi, to jedna z nich zwiększa się bądź zmniejsza się tyle samo razy co druga.

Z tymi funkcjami pozostają w związku równania i nierówności pierwszego stopnia. Trzeba dokładnie powtórzyć i uzupełnić wiadomości o ich własnościach. Konieczne jest poświęcenie wiele uwagi umiejętnościom rozwiązywania równań i nierówności oraz stosowania równań w rozwiązywaniu zadań. Szczególnej troski w nauczaniu wymaga umiejętność wyrażania treści zadań tekstowych w postaci równań, gdyż umiejętność ta jest opanowywana przez uczniów bardzo powoli i z dużymi trudnościami.

Nowym zagadnieniem w tej klasie jest rozwiązywanie układów równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi i zastosowania ich w rozwiązywaniu zadań. Program nie wyróżnia ani metody podstawiania, ani metody przeciwnych współczynników. Uczniowie powinni opanować obie wymienione metody szkolne.

Podczas ćwiczeń należy uwzględniać zadania z procentami, żeby wiadomości i umiejętności dotyczące procentów nie zostały przez uczniów zapomniane przed ich zastosowaniem w nauce chemii, biologii i fizyki. Należy też uwzględniać zadania o treści geometrycznej, aby rozwiązywanie zadań przyczyniało się do utrwalenia wiadomości geometrycznych.

Tematyka dotycząca wyrażeń algebraicznych określa dalszy ciąg uczenia się przekształcania iloczynów i sum algebraicznych. Analogicznie jak w klasie VI, chodzi tutaj głównie o praktyczne ćwiczenia w stosowaniu praw przemienności i łączności dodawania i mnożenia oraz prawa rozdzielności mnożenia względem dodawania.

Rachunki takie należy poprzedzić ćwiczeniami polegającymi na obliczaniu wartości wyrażeń dla danych wartości zmiennych. Trzeba również przedtem przypomnieć podstawowe wiadomości o potęgach oraz odświeżyć i uzupełnić potrzebne umiejętności posługiwania się potęgami. Zanim uczniowie przystąpią do mnożenia sum algebraicznych o składnikach będących iloczynami należy wcześniej przypomnieć, jak się mnoży iloczyn dwóch liczb przez liczbę, czyli praktyczne zastosowanie prawa łączności mnożenia, a następnie doprowadzić do zrozumienia i praktycznego opanowania przez nich mnożenia iloczynu algebraicznego przez liczbę.

Podczas realizacji tego działu programu należy zwracać uwagę na rachunek pamięciowy, który winien być ćwiczony nie tylko przy obliczeniach cyfrowych, lecz także podczas przekształcania wyrażeń algebraicznych. Przy dobrze prowadzonym nauczaniu uczniowie nie piszą szczegółowo wszystkich operacji, są bowiem stopniowo przyzwyczajani do wykonywania w pamięci, od najprostszych do coraz bardziej złożonych, operacji rachunkowych. Na przykład, podczas nieskomplikowanego mnożenia sum algebraicznych redukcję wyrazów podobnych wykonują w pamięci. Do takich nieskomplikowanych przykładów mnożenia należą wzory skróconego mnożenia. Uczniowie nie potrzebują uczyć się na pamięć wzoru, który można otrzymać jako wynik prostej operacji wykonywanej w pamięci.

Funkcje określone równościami $y = ax^2 + c$ opracowujemy w powiązaniu z rozwiązywaniem równań postaci $ax^2 + c = 0$ i odpowiadających im nierówności. Rozwiązując takie równania i nierówności, należy koniecznie uwzględniać wszystkie wyniki, ujemne i nieujemne. Zaniedbania w tym zakresie prowadzą do przyzwyczajenia pomijania przez uczniów wyników ujemnych, utrudniających im później uczenie się matematyki. Kształcące jest tutaj wykorzystywanie umiejętności rozkładania na czynniki różnicy kwadratów dwóch wyrażeń oraz pojęcia wartości bezwzględnej liczby.

W programie zakłada się, że: działania na liczbach wymiernych, dodawanie, odejmowanie i mnożenie sum algebraicznych, nieskomplikowane przypadki rozkładania sum algebraicznych na czynniki, rozwiązywanie równań i nierówności pierwszego stopnia z jedną niewiadomą oraz układów równań pierwszego stopnia z dwiema niewiadomymi wraz z zastosowaniem równań i układów równań w rozwiązywaniu zadań - będą przez uczniów klasy VII całkowicie opanowane.

Treści geometryczne należy opracowywać z uczniami klasy VII w sposób poglądowo-doświadczalny, stosując odpowiednie ćwiczenia manipulacyjne, obserwacje, wykonywanie rysunków i przeprowadzanie rozmowań, stosownych do rozwoju intelektualnego uczniów. Podstawą formułowania przez uczniów sądów geometrycznych powinny być głównie ich doświadczenia, obserwacje i wyobrażenia. Wśród ćwiczeń powinno się uwzględnić rozpatrywanie figur symetrycznych, jednokładnych i podobnych w prostokątnym układzie współrzędnych na płaszczyźnie.

Tematykę dotyczącą prawdopodobieństw należy realizować w formie analizowania przykładów z podręcznika lub przygotowanych przez nauczyciela oraz ćwiczeń wykonywanych przez uczniów. Przykłady i ćwiczenia powinny być bardzo proste.

Orientacyjny przydział godzin lekcyjnych:

1. Funkcje i równania	40
2. Symetrie	25
3. Wyrażenia algebraiczne	40
4. Podobieństwo figur	20
5. Prawdopodobieństwa	7
Powtórzenie	20

GEOGRAFIA - KLASY VII-VIII

Formułowane poniżej zmiany programowe odnoszą się do następujących dokumentów: *Program szkoły podstawowej. Geografia. Klasy IV-VIII. Warszawa WSiP 1985*, zatwierdzony przez Ministra Oświaty i Wychowania w dniu 31 VIII 1983 r., nr SN-40-78/83, do realizacji w szkołach podstawowych w klasach IV-VI i VIII od roku szkolnego 1986/87, w klasie VII od roku szkolnego 1987/88 oraz *Zmiany w programach nauczania szkoły podstawowej*, zatwierdzone przez Ministra Oświaty i Wychowania zarządzeniem, nr OP-0162-4/87, z dnia 18 lutego 1987 r., obowiązujące od 1 września 1987 r.

KLASA VII

Proponuje się następujący orientacyjny przydział godzin:

I. Eurazja /część wstępną/	5 godzin
I. Azja	
A. Zagadnienia ogólne	1 godzina

B. Charakterystyka wybranych krajów	5 godzin
2. Europa	
A. Zagadnienia ogólne	1 godzina
B. Charakterystyka wybranych krajów:	
Europa śródziemnomorska	2 godziny
Kraje alpejskie	1 godzina
Europa zachodnia	2 godziny
Europa północna	1 godzina
Europejskie kraje socjalistyczne	7 godzin
II. Społeczno-ekonomiczne problemy	
współczesnego świata	4 godziny
Ćwiczenia terenowe	4 godziny
Godziny do dyspozycji nauczyciela	5 godzin
	<hr/>
Razem:	38 godzin

W programie klasy VII:

W dziale I - *Eurazja* /część wstępna/ wykreśla się hasło: "Bogactwa mineralne". Hasła dotyczące budowy geologicznej należy realizować przede wszystkim na przykładzie części europejskiej Eurazji;

- W poddziale 1A z hasła: "Rozmieszczenie i zróżnicowanie ludności" wykreśla się: "i zróżnicowanie";

- W poddziale 2B z tematu "Włochy" wykreśla się hasło: "Wulkanizm" "Rozmieszczenie ludności". Hasło: "Kontrasty gospodarcze między północną a południową częścią kraju" otrzymuje brzmienie: "Kontrasty gospodarcze i ludnościowe między północną a południową częścią kraju";

Z tematu "Kraje alpejskie" przenosi się do treści nieobowiązkowych hasła: "Klimat wysokogórski. Komunikacyjna rola przełęczy alpejskich";

W temacie "Europejskie kraje socjalistyczne" hasło: "Ogólna charakterystyka społeczno-gospodarcza" otrzymuje brzmienie: "Cechy społeczno-gospodarcze socjalistycznych państw Eurazji. Rola ZSRR w świecie" i przenosi się jego realizację na zakończenie działu I;

W temacie "Czechosłowacka Republika Socjalistyczna" do treści fakultatywnych /nieobowiązkowych/ przenosi się hasła: "Stosunki ludnościowe. Praga i Bratysława";

W temacie "ZSRR" skreśla się hasło: "Rola Związku Radzieckiego w świecie" i przenosi do treści fakultatywnych hasła: "Powierzchnia i granice. Urbanizacja kraju. Komunikacja /różnicowanie potrzeb i możliwości różnych typów transportu/". Ponadto skreśla się hasło: "Charakterystyka innych krajów socjalistycznych jako temat indywidualnej /nadobowiązkowej/ pracy uczniów".

W dziale II - *Społeczno-ekonomiczne problemy współczesnego świata* skreśla się hasła: "Procesy integracji społeczno-gospodarczej: kraje socjalistyczne /RWPG/, kraje kapitalistyczne /EWG/. Współpraca międzynarodowa".

KLASA VIII

W klasie VIII proponuje się następujący orientacyjny przydział godzin:

1. Naród i terytorium Polski	1 godzina
2. Środowisko geograficzne Polski na tle Europy	5 godzin
3. Przegląd krain geograficznych	11 godzin
4. Ludność	2 godziny
5. Przemysł i uprzemysłowienie	1 godzina
6. Rolnictwo i wyżywienie	1 godzina
7. Woda jako bogactwo naturalne	1 godzina
8. Polska państwem nadmorskim	1 godzina
9. Sieć transportu	1 godzina
10. Stosunki Polski z zagranicą	1 godzina
11. Turystyka i wypoczynek	1 godzina
12. Główne problemy gospodarki zasobami środowiska	1 godzina
13. Region, w którym żyję i jego problemy	2 godziny
14. Ćwiczenia terenowe	3 godziny
Godziny do dyspozycji nauczyciela	3 godziny
Razem:	35 godzin

W programie klasy VIII:

W dziale 5 - *Przemysł i uprzemysłowienie* wykreśla się hasła: "Rola przemysłu. Zasoby surowcowe Polski, ich rozmieszczenie i ocena. Konieczność racjonalnego gospodarowania surowcami. Przemysł

wydobywczy i jego lokalizacja. Gospodarka energetyczna, konieczność oszczędzania energii. Gałęzie przemysłu nie związane z występowaniem surowców mineralnych. Struktura przemysłu Polski. Główne okręgi przemysłowe Polski".

Dział 6 otrzymuje następujące brzmienie: *Rolnictwo i wyżywienie*. "Cechy gospodarki rolnej w Polsce. Gospodarka żywnościowa. Rolnictwo a ochrona środowiska".

Do działu 7 przeniesione zostaną zagadnienia leśnictwa i gospodarki leśnej. Dział 7 otrzymuje brzmienie: *Lasy i woda jako bogactwo naturalne*. "Leśnictwo i gospodarka leśna. Zasoby wodne, obszary nadwyżek i niedoborów. Stan zagospodarowania wód".

Tytuł działu 12 otrzymuje brzmienie: *Główne problemy gospodarki zasobami środowiska*.

Uwaga: Przy realizacji działu 3 - *Przegląd krajów geograficznych* należy więcej czasu poświęcić na omawianie krajiny, w której znajduje się własny region.

Wobec redukcji treści programowych w klasie VII i VIII dotyczących m.in. Europy i Polski zagadnienia ogólne w klasie VI należy realizować ze szczególnym uwzględnieniem przykładów z Europy i Polski, nawet kosztem ograniczenia czasu przewidzianego na realizację charakterystyki wybranych krajów.

FIZYKA - KLASY VII - VIII

Formułowane poniżej zmiany programowe odnoszą się do *Programu szkoły podstawowej. Fizyka. Klasy VI-VIII. Warszawa WSiP 1985*, zatwierdzonego przez Ministra Oświaty i Wychowania z dnia 29 IX 1983 roku, nr OP 23-4III-21/83, do realizacji w szkole podstawowej od roku szkolnego 1987/88.

W KLASIE VII

Skreśla się następujące hasła programowe:

Cały dział - *Prąd elektryczny* /s. 11-12/.

W KLASIE VIII

Skreśla się następujące hasła programowe:

W dziale - *Ładunek i pole elektrostatyczne* /s. 13/:

- Ćwiczenie uczniowskie: "Badanie energii naładowanego kondensatora".

W dziale - *Optyka* /s. 15/:

- Ćwiczenie uczniowskie: "Badanie zjawiska prostoliniowego rozchodzenia się światła".

Przenosi się do treści fakultatywnych /nieobowiązkowych/ następujące hasła programowe:

W dziale - *Ładunek i pole elektrostatyczne* /s. 13/:

- Hasło: "Energia ładunku w polu elektrostatycznym".

W dziale - *Pole magnetyczne i elektromagnetyczne* /s. 13/:

- Hasło: "Transformatory".

W dziale - *Fale i drgania mechaniczne* /s. 14/:

- Hasła: "Fala dźwiękowa stojąca, długość fali dźwiękowej, instrumenty muzyczne jako źródła dźwięku".
- Ćwiczenia uczniowskie: "Badanie źródeł dźwięków różnych instrumentów muzycznych i ich porównywanie".

W dziale - *Optyka* /s. 14/:

- Hasła: "Elektromagnetyczna natura światła. Inne rodzaje fal elektromagnetycznych".

Cały dział - *Elementy fizyki atomu* /s. 15/.

Cały dział - *O fizyce* /s. 15/.

Ogranicza się zakres treściowy następującego hasła programowego:

W dziale - *Ładunek i pole elektrostatyczne* /s. 13/:

- Hasło "Kondensator" /pojęcie kondensatora omawia się tylko w takim zakresie, w jakim jest ono niezbędne do wprowadzenia pojęcia ładunku/.

Wymienione wyżej zmiany w klasie VIII mają charakter przejściowy, dotyczą realizacji programu tylko w roku szkolnym 1988/89, ponieważ klasa VIII w roku szkolnym 1988/89 będzie kontynuacją dotychczasowego programu klasy VII. Na następne lata zostanie przygotowana nowa instrukcja programowa dla klasy VIII, uwzględniająca zmiany w treściach nauczania w klasie VII.

Przedstawiając powyższe skróty zachowano zmiany wprowadzone w dokumencie: *Zmiany w programie nauczania szkoły podstawowej. Warszawa WSiP 1987, s. 37.*

Odpowiednio do zmian w treściach kształcenia wprowadza się następujące zmiany w programie klas VII i VIII w dziale - *Umiejętności*.

Z programu klasy VII eliminuje się wszystkie umiejętności doty-

czące działu *Prąd elektryczny*. Jako fakultatywne należy traktować umiejętności opanowania znaczenia pojęć: "wektor przesunięcia" oraz "nieodwracalność procesów zachodzących w przyrodzie" /s. 12/.

W programie klasy VIII należy traktować jako fakultatywne kształtowanie następujących umiejętności:

- opanowanie pojęć: "energia cząstki, budowa i działanie lampy oscyloskopowej i kineskopowej, elektromagnetyczna struktura światła, promieniotwórczość naturalna, jądro atomowe, powłoka elektrowna, widma atomowe i ich struktura, widmo słoneczne, uniwersalność praw fizyki, główne metody pracy badawczej stosowane w fizyce, znajomość kilku wydarzeń z dziejów fizyki" /s. 15-16/;
- "wzbudzanie dźwięku w niektórych instrumentach muzycznych; budowa spektroskopu" /s. 16/;
- "tworzenie modeli lampy oscyloskopowej i kineskopowej, modeli atomów, ich powłok i jąder, modeli najprostszych przemian naturalnych jąder atomów, modelowe przedstawienie doświadczenia Rutherforda" /s. 16-17/;
- rozwiązywanie zadań obejmujących treści kształcenia przeniesione do fakultatywnych /s. 17/.

PRZYSPOSOBIENIE OBRONNE - KLASA VIII

Formułowane poniżej zmiany programowe odnoszą się do *Programu szkoły podstawowej. Przystosowanie obronne. Klasa VIII. Warszawa WSiP 1982, 1983*:

- s. 3: Wykreślić z punktu 1 następujące sformułowanie:
" - powstania i rozwoju LWP oraz udziału Polaków w walkach na frontach II wojny światowej";
- s. 4: Wykreślić z punktu 3: "angażowanie emocjonalne młodzieży w poznawaniu historii ruchów narodowyzwoleńczych oraz bohaterskich i patriotycznych postaw młodych Polaków", a w to miejsce wpisać: - "angażowanie emocjonalne młodzieży w poznawaniu historii walk własnego narodu oraz bohaterskich i patriotycznych postaw młodych Polaków";
Dopisać pod tytułem - ZARYS TREŚCI, KLASA VIII - następującą informację: "/1 godzina tygodniowo w jednym półroczu lub 1 godzina co drugi tydzień przez cały rok/";

Wykreślić temat: "Tradycje bohaterskiej i patriotycznej postawy młodzieży polskiej";

- s. 5: Z tematu "Ludowe Wojsko Polskie" wykreślić pierwszy i drugi akapit, pozostawić tylko trzeci akapit;
W temacie "Skutki ewentualnej współczesnej wojny dla ludności cywilnej" wykreślić następujące zdanie "Rażące działanie klasycznych środków walki oraz broni jądrowej /neutronowej/, chemicznej, biologicznej";
- s. 6: Do tematu "Postępowanie uczniów po ogłoszeniu alarmu w szkole" dopisać następujące zagadnienia: "Ćwiczenia podsumowujące - zachowanie się po ogłoszeniu alarmu i udanie się do schronu /ukrycia/, przygotowanie się i wyjście ze schronu /ukrycia/, gaszenie zarzewi ognia oraz przeprowadzenie częściowych zabiegów specjalnych i sanitarnych";
- s. 9: Wykreślić pierwszy akapit;
- s. 12: W tabeli "Orientacyjny przydział godzin" wprowadzić następujące zmiany:

1. Patriotyczno-obronne	- 3 godziny
2. Skutki współczesnej wojny	- 2 godziny
3. Niewypały, niewybuchy	- 1 godzina
4. Ochrona przed środkami masowego rażenia	- 8 godzin
5. Profilaktyka przeciwpożarowa	- 3 godziny
Do dyspozycji nauczyciela	- 3 godziny ^x
Razem:	20 godzin

- s. 13: Z informacji o środkach dydaktycznych z podtytułu - patriotyczno-obronne - wykreślić następującą część zdania: "mapy walk partyzanckich na ziemiach polskich i bitwy pod Lenino, filmy szkoleniowe dotyczące walk młodzieży polskiej w okresie II wojny światowej, bitwy pod Lenino, walk partyzanckich lub zdjęcia dotyczące tego okresu".

^x 2 godziny przeprowadzić w formie pozalekcyjnej.

